

Humaniora i kris

Ekopsykologi och ekokritik i elfte timmen

OLAVI HEMMILÄ är fil.dr i litteraturvetenskap, utbildad vid Stockholms universitet och därefter verksam vid Högskolan Dalarna under många år (lektor i litteraturvetenskap 2003–2010). Han disputerade 2002 med en avhandling om Dan Andersson och intresset för Indien i svensk skönlitteratur. 2006 publicerade Hemmilä skriften Tagore in Sweden 1921 & 1926 i samarbete med Svenska ambassaden i New Delhi. 2010 var han Visiting Fulbright Hildeman scholar vid University of Washington, Seattle, där han höll en kurs om "sustainability in contemporary Scandinavian society".

i skrivande stund hamrar orkanen Sandy sönder USA:s östkust. TV och tidningar ger dramatiska ögonblicksbilder. Här och var skymtar insikten om att detta är en del av ett större skeende. Sommaren har varit rekordvarm i USA. Stora delar av landet har plågats av torka, och isarna i Antarktis fortsätter att smälta. Frågan om vad som bör göras åt miljö- och klimathoten är en ödesfråga, men det är av lika stor vikt att förstå våra känslomässiga reaktioner på alla larmrapporterna.

Bidragen till den uppslagsrika antologin *Vital Signs: Psychological Responses to Ecological Crises* (2012) argumenterar för att miljökrisen har en positiv potential. Den kan öppna vägen till en djupare relation mellan det mänskliga medvetandet och den fysiska miljön. Alla sådana förändringar föregås av en intensiv anspänning, både individuellt och kollektivt. Det är fruktbart att föra en vidare diskussion utifrån dessa perspektiv. Vad får miljöproblemen för konsekvenser när det gäller tolkningen av kulturella artefakter? Kommer utvecklingen att förändra synen på humanioras uppdrag? Vilka tecken på perspektivförskjutningar kan skönjas redan i dag?

Ett av de intressantaste bidragen i *Vital Signs* är Mick Collins, William Hughes och Andrew Samuels uppsats "The politics of transformation in the global crisis." Författarna hävdar att den största orsaken till miljöproblemen är den ensidiga materialism som utmärker konsumtionssamhället. En strävan efter omedelbar lustuppfyllelse leder till andlig fattigdom. Detta har redan fått förödande effekter på det globala planet, men när utvecklingen når en kritisk punkt kan den vändas i sin motsats. Collins, Hughes och Samuels lånar begreppet *enantodromi* från C.G. Jung: Allt i tillvaron vänds förr eller

senare till sin motsats (Jacobi, 1980). En del av dessa motsatspar är av allmän karaktär, som dag–natt, handling–vila, individ–kollektiv, kaos–kosmos, kultur–natur, liv–död, ont–gott och yin–yang. Andra motsatspar är mer specifika för Jungs tänkande, exempelvis animus–anima, ego–skugga, extrovert–introvert och instinkt–arketyp. I detta sammanhang är begreppspar medvetet–omedvetet av särskilt intresse.

Kriser på det personliga planet innebär ofta en möjlighet för medvetandet att integrera och absorbera material som tidigare varit omedvetet och obearbetat. Dessa processer kan vara dramatiska och leder till att individen tvingas konfrontera sina egna skuggsidor.

Ur ett sådant tillstånd av *spiritual emergency* kan en helt ny människa formas (Grof & Grof, 1989). Den italienske psykiatrikern Roberto Assagioli har beskrivit de olika faserna i denna process. I det första stadiet föregås uppvaknandet av en serie mindre kriser:

In order to best understand the experiences that often precede the awakening, we must review some of the psychological characteristics of the "normal" human being. One may say of him that he "lets himself live" rather than that he lives. He takes life as it comes and does not question its meaning, its worth, or its purpose: he devotes himself to the satisfaction of his personal desires; he seeks enjoyment of the senses, emotional pleasures, material security, or achievement of personal ambition. If he is more mature, he subordinates his personal satisfactions to the fulfilment of the various family and social duties assigned to him, but without seeking to understand on what basis those duties rest or from what sources they spring.¹

Assagioli är känd för att ha skapat den så kallade psykosyntesen, vars grundantagande är att varje individ livet igenom arbetar på att utveckla sin inneboende po-

tential. Han diskuterar de olika faser som följer efter det initiala skedet i det andliga uppvaknandet. De kan även beskrivas utifrån Johan Cullberg klassiska *Kris och utveckling* (1975), där krisförloppet delas in i fyra olika faser: chock, reaktion, bearbetning och nyorientering. För Collins, Hughes och Samuels är poängen att ett individuellt uppvaknande av detta slag återspeglar det kollektiva uppvaknande som hela mänskligheten står inför.

Frågan är hur världssamfundet kommer att hantera de skador som redan åsamkats både miljö och människor. Kanske är vi just nu i färd med att gå igenom en rit de passage, en transformation av närmast mytiska dimensioner: "it will take a fundamental *metanoia*, a self-overcoming, a radical sacrifice to make this transition."² Ett sådant offer i det moderna medvetandet kommer att konfrontera mänsklighet med "de materialistiska böjelser, den hedonistiska livsstil och de nihilistiska attityder som gjort det omöjligt att etablera någon verklig, djup och varaktig relation till livet som sådant".³ I denna situation förknippar många naturen med ett diffust hot. Litteraturvetaren Simon Estok, som är verksam vid Sungkyunkwan University i Sydkorea, har betecknat detta tillstånd som *ecophobia*, "an irrational or groundless fear or hatred of the natural world".⁴ Här finns det skäl att knyta an till frågorna i inledningen av denna uppsats. Hur ska konst och humaniora förhålla sig till den globala miljö- och klimatkrisen?

EKOFOBI

Åren mellan 1560 och 1600 inleddes en global köldperiod med missväxt, sjukdom och svält som följd. Den så kallade "lilla

istiden” varade in på 1800-talet. Det är ingen slump att trettioåriga kriget härjade på kontinenten samtidigt som klimatet blev hårdare, eller att Islands befolkning minskade till hälften under 1700-talet. Estok hävdar att oron i atmosfären även satte spår i litteraturhistorien. Hans främsta exempel är Shakespeares drama *Kung Lear* (1605–1606). Den gamle kungen Lear överläter sitt rike åt två otacksamma döttrar sedan han förskjutit den tredje och yngsta dottern, den enda som verkligen älskar honom. Insikten om det misstag som Lear begår bryter ner honom, men i de centrala scenerna på heden är trycket från den fysiska omgivningen lika viktigt. Stormen tjuter och kungen inser att slutet är nära.

Estok menar helt enkelt att Shakespeare led av ekofobi när han skrev *Kung Lear*. Den ångest som gestaltas i dramat är en reflex av samtidens vända över klimatförändringarna. Estoks tes pekar på en möjlig utvidgning av litteraturvetenskapens uppdrag. Paralleller finns på nära håll. I en essä i *Dagens Nyheter* har historikern Peter Englund diskuterat flamländaren Pieter Bruegels berömda målning ”Jägarna i snön” från 1565.⁵ Den ger ett till synes idylliskt intryck. Invånarna i en liten by sysslar med sina vardagliga göromål just när solen håller på att gå ner. Glada människor åker skridskor på en frusen damm mitt i byn, men Englund visar att stillheten i detta lantliga panorama är bedräglig.

Bruegel målade sin tavla just när den första köldknäppen satte in. Ingen anade vad som skulle komma. Estok uttalar inte tanken, men även flera andra av Shakespeares stora tragedier skulle kunna bära spår av den klimatkatastrof som rullade i gång några decennier innan han skrev sina tragedier. Bildspråket i *Hamlet* (cirka

1601) är till stora delar hämtat från det obehagligt påträngande växtriket. ”Larver fräter vårens barn innan de hunnit öppna sina knoppar”, heter det i den första akten. Det jäser överallt i dramat, skördarna ruttnar och mjöldrygan gör människorna galna.

Också i *Macbeth* (cirka 1606) tycks naturen stå i opposition till allt mänskligt. Här yttrar sig Shakespeares ekofobi i en fascination inför det ockulta. När ingen mänsklig ingenjörskonst kan kontrollera den fysiska miljön är det lockande att pröva andra vägar. Åskan går, och häxorna kokar ihop en soppa som släpper onda krafter fria. Macbeth förlorar sin omdömesförmåga i denna mörka värld, och vem hade inte gjort det? Värdet verkar ha varit mycket värre på Shakespeares tid än under någon midsommarhelg efter millennieskiftet.

Årsringarna ligger tätt i Shakespeares tragedier. Det tycks onekligen finnas skäl för en omläsning av våra litterära klassiker, men det kan aldrig bli fråga om att hitta några blinda samband mellan text och värld. Det litterära genresystemet har en tröghet i sig, och gensvaret på förändringar i omvärlden blir sällan momentant. Det är till exempel inte många moderna romaner som tar upp den klimatkris som pågår just nu. Dessutom skapar krissituationer de mest skiftande reaktioner. Det är rimligt att tala om en spiritual emergency under 1600-talet, men begreppet är ännu mer aktuellt i dag. Shakespeare skrev ju även komedier. I dag läser vi deckare medan glaciärerna smälter. Hur hanterar vi vår egen ekofobi?

Shakespeares *Kung Lear* och Bruegels målning ger levande bilder av hur man upplevde klimatkrisen. Konsten är en viktig del när det gäller diskussionen av begreppet hållbar utveckling, och humanis-

ter borde ägna en större uppmärksamhet åt människors relation till den fysiska miljön. Skillnaderna mellan 1600-talet och vår tid är uppenbara. Hos Shakespeare finns ingen fullständig enantodromi.

Människorna led under den lilla istiden, men de kunde inte göra mycket för att förbättra sin situation. Strängt taget hade de ingen jungiansk skugga att brottas med, åtminstone inte ur ett ekologiskt perspektiv. Dagens miljökris är däremot till stor del självförfädd. Den är en långsamt pågående katastrof, och de som bevittnar den är medvetna om sin egen skuld till det som sker. Det finns otaliga exempel på apokalyptiska och ekofobiska drag i den nutida konsten. Kanske är det ändå intressantare att inta det motsatta perspektivet. Frågan är i så fall inte hur kriserna kommer till uttryck i konsten, utan hur konsten ska uppfattas i ljuset av kriserna. Är det exempelvis möjligt att skriva en grön litteraturhistoria på samma sätt som man försökt teckna konturerna av en litteraturhistoria ur ett kvinnligt perspektiv?

EKOKRITIK

Estoks studier av Shakespeares ekofobi kan inordnas i det vittförgrenade forskningsområde som kallas *ecocriticism*. Ekokritiken har definierats som studiet av "relationen mellan litteraturen och den fysiska miljön."⁶ Forskningsområdets utveckling bottnar i en känsla av frustration över att forskarsamfundet inte införlivat det ekologiska perspektivet i sin praktik. I ett inledande skede vände sig ekokritiken mot alla försök att avlägsna läsaren från texten och texten från världen. "It isn't language which has a hole in its ozone

layer", säger Kate Soper i boken *What is Nature?* (1995)⁷. Det är inte språket som har ett hål i sitt ozonlager. Formuleringen är onekligen slående och citeras också av många ekokritiker som ett slags agitatoriskt mantra.

De första ekokritikerna sökte efter texter som var lyhörda för samspelet mellan människan och hennes fysiska miljö. Detta ledde till en omvärdering av hela litteraturhistorien. Tidigare förbisedda författarskap lyftes fram, liksom mer eller mindre perifera genrer som dagböcker, memoarer eller den så kallade naturprosan (i Sverige representerad av författare som Sven Barthel och Sven Rosendahl). Klassiska texter visar överraskande nya sidor när de studeras ur ett ekologiskt perspektiv.

Samuel Becketts *I väntan på Godot* (1952) utspelas som bekant på en öde plats i skuggan av ett naket träd. Men hur ska denna ödslighet uppfattas? En läsare som befinner sig vid Aralsjöns stränder upplever sannolikt dramat på ett helt annat sätt än någon som sitter i en stuga i Stockholms skärgård.

Ekokritikens pionjärer tog kopplingen mellan text och värld på allvar. Ingen som drabbats av sorg över tillståndet i världen bör stanna i detta tillstånd. Begreppet metanoia pekar mot en fortsättning: "*Metanoia* is not just feeling sorry and confessing our sins. It is incomplete without healing behavior, practices, and concrete deeds that turn us in a new direction."⁸ Insikt leder förr eller senare till handling. Vid den tid då ekokritiken slog igenom kunde detta gröna imperativ uppfattas som otidsenligt. Misstankar fanns även att ekokritikerna var ett slags teorifientliga amatörer och att rörelsen hade sin hemvist på andra rangens universitet i avlägsna delar av den amerikanska kon-

inenten. Pionjärerna inom ekokritiken kände knappt till varandras existens, och fortfarande saknas självklara centralfigurer. Möjligen går det att identifiera ett antal språkrör för ekokritiken. Två sådana är Cheryll Glotfelty och Harold Fromm, vars antologi *The Ecocriticism Reader* (1996) pekats ut som en första samlad manifestation.

I den tidiga amerikanska ekokritiken spårades uppkomsten av ett ekologiskt medvetande till 1800-talet. Drömmen om en oförstörd vildmark fick allt större betydelse i ett samhälle som börjat se en del av industrialismens avigsidor. Den stora ikonen blev Henry David Thoreau och hans berömda bok *Walden* (1854). Thoreaus civilisationskritiska skildring av en tvåårig eremitillvaro i en enslig stuga har gett impulser till den moderna miljörelsen.

Det går inte att peka ut någon central diskurs som präglar ekokritiken. Paradoxalt nog kan detta till stor del förklaras med att den blivit ett relativt etablerat forskningsområde, åtminstone i USA. En betydande händelse i ekokritikens utveckling var tre böcker av Lawrence Buell, professor i Engelska vid Harvard: *The Environmental Imagination* (1995), *Writing for an Endangered World* (2001) och *The Future of Environmental Criticism* (2005). Det faktum att en så pass etablerad forskare intresserade sig för ekokritiken skickade en kraftig signal till forskarsamfundet. Ekokritiken blev en tummelplats för akademiker med vitt skilda utgångspunkter, och de förde med sig sina respektive forskningsprofiler in i ekokritiken. Numera är rörelsen välorganiserad. Genom ASLE (Association for the study of literature and environment) finns tillgång till ett internationellt nätverk med ett omfattande utbud av konferenser, pu-

blikationer och kurser. Ett besök på en ASLE-konferens för tankarna till 1970-talets proggrörelser. Det finns många aktivister bland konferensgästerna, men för flertalet av dem tycks ekokritiken ändå framstå som som en karriärväg bland många andra. Detta är naturligt med tanke på hur den akademiska världen fungerar, men mönstret följer även det normala mönstret för ett krisförlopp. Alla som besöker en ASLE-konferens (eller skriver en essä om ekokritik) är rimligtvis införstådda med att vi befinner oss mitt i en djup miljö- och klimatkris, men reaktionerna på denna kris varierar kraftigt mellan olika individer.

Den utan tvekan mest spridda handboken i ekokritik är den brittiske ekokritikern Greg Garrards *Ecocriticism* (2004). Den kan beskrivas som en studie i retorik, och intresset för troper, litterära figurer som "vildmarken", har visat sig vara fruktbar inom ekokritiken. Andra sådana troper är "pastoralen" och "apokalypsen". De återkommer i texter från vitt skilda perioder.

I pastoralen gestaltas drömmen om en jungfrulig landsbygd där den stressade stadsbon kan hämta nya krafter. Garrard spårar detta motiv tillbaka till det antika Alexandria. Redan de gamla egyptierna uttryckte ett behov av att få dra sig undan det brusande stadslivet. Rachel Carson kunde utnyttja pastoralen som stilmedel i sin epokgörande *Silent Spring* (1962), som ofta diskuterats av olika ekokritiker. I inledningen av boken tecknar hon bilden av ett idylliskt landskap där djur och människor lever i harmoni med varandra. Den tystnad som stör harmonin visar sig vara orsakad av kemiska bekämpningsmedel, och pastoralen övergår i en analys av kemikalieanvändningen i det amerikanska samhället. Analysen får kraft av kontras-

ten till det rofyllda stämningsmåleri som föregår den. Även apokalypsen kan användas som ett retoriskt verkningsmedel. Hur stor del av uppmärksamheten kring Al Gores obehagliga sanningar beror egentligen på att läsaren kopplar dem till en etablerad tankefigur som säger oss att den yttersta dagen är nära förestående?

Den första svenska antologin inom det ekokritiska fältet kom ut 2007. Den heter *Ekokritik – naturen i litteraturen* och gavs ut av Cemus, Centrum för miljö- och ut-

vecklingsstudier vid Uppsala universitet. Ett informativt förord av Sven Lars Schulz (antologins redaktör) ger tillsammans med texter som Håkan Sandgrens uppsats "Lyssna till jordens sång" i *Tidskrift för litteraturvetenskap* (2002) och Peter Barrys korta presentation av ekokritiken i *Beginning Theory* (2002) en god introduktion till forskningsområdet. Greg Garrards intresse för troper har uppenbarligen varit en av de viktigaste källorna till antologin. Petra Hanssons uppsats "Förortens färger"

ägnas Johannes Anyurus diktsamling *Det är bara gudarna som är nya* (2003). Hansson pekar på förekomsten av två klassiska tropen i Anyurus dikter, nämligen pastoralen och vildmarken. Det pastorala temat aktiveras genom upprepade referenser till Homeros.

Livet i förorten får därigenom en klassisk svalka som kontrasterar mot det våld som ofta förknippas med förorten och som gör den till en farlig "vildmark", menar Hansson. En annan av texterna i antologin är Håkan Sandgrens analys av Stefan Jarls film *Naturens hämnd* (1983). Filmens budskap bärs fram av suggestiv berättarteknik men Sandgren visar att den inte nödvändigtvis ger någon sakligt grundad information. Genom ett manipulativt användande av sådant som klipptechnik, tempoväxlingar och val av musik skapas en hotbild som talar till känslan snarare än till förnuftet.

Det finns ytterligare en svensk antologi om ekokritik. Den ingår i skriftserien *Kultur och språk*, och gavs ut 2009 vid Mälardalens högskola. Innehållet pekar åt vitt skilda håll och tycks spegla ett ungt forskningsområde som ännu söker sitt väsen. Spännvidden i antologin kan anas redan av titlar som Ingemar Haags "Återvinningens estetik: mänskliga fekalier i konsten namn" eller Henrik Otterbergs "Mänskliga får, mekaniska människor: En zoontologisk läsning av Philip K. Dicks *Androidens drömmar*". Tillsammans utgör de båda antologierna en pionjärsats i svensk ekokritik, men de förmår inte ge någon helhetsbild av samtidens vända över miljöproblemen. För att inte marginaliseras ytterligare måste humaniora fånga upp dessa frågor på ett tydligare sätt, och här har ekokritiken en oerhörd potential.

Hittills har jag talat om ekokritiken i

singularis, men dess anhängare utgör ingen homogen grupp. Företrädare för ekofeminismen härleder miljöproblemen ur en orättfärdig könsmaktsordning. Den intresserade kan förslagsvis gå till den tidiga men uppslagsrika antologin *Ecofeminist Literary Criticism* (1998). Även olika postkoloniala teoribildningar kan utvecklas i en ekokritisk riktning. Graham Huggan påpekar i essän "Greening Postcolonialism: Ecocritical Perspectives" (i tidskriften *Modern Fiction Studies* 2004) att de flesta ekokritiker är mantalsskrivna i västvärlden.

Är ekokritiken bara ett uttryck för dåligt samvete? Eller är den ett uttryck för imperialistisk nostalgi, en längtan tillbaka till tiden före de nya tigerekonomierna? Ett tredje område vid sidan av ekofeminism och postkolonial teori där ekokritiken har en betydande potential är studiet av populärlitteraturen. Otaliga är de filmer som utspelas i ödelagda världar där människor lever på sophögar av uttjänt högteknologi, jagade av androider, mutanter och andra ekologiska mardrömmar. Få genrer har väl visat ett sådant intresse för civilisationskritik som science fiction och fantasy.

Vare sig ekokritiken är inriktad på den skönlitterära texten eller på den värld som dessa texter beskriver lyfter den upp angelägna frågor på dagordningen. På ett djupare plan är ekokritiken ett tecken på en avgörande nyorientering, en slags enantodromi, i det kollektiva mänskliga medvetandet. Detta är inte i första hand en intellektuell process, utan en konsekvens av en ökad grad av andlig nöd, *spiritual emergency*.

Precis som alla andra människor kan humanistiska forskare bidra till den nödvändiga nyorienteringen genom att vara uppriktiga mot sig själva: vad syftar verk-

samheten till? Är den i första hand inriktad på att göra karriär eller kan den placeras i en vidare kontext? Hoten mot mänsklighetens överlevnad måste över-skugga alla andra frågor. Om humanister visar att de kan hantera dessa hot i sin dagliga praktik kommer intresset för humanistisk forskning att öka. I annat fall kommer människor att röra sig i andra riktningar för att kunna hantera sin ångest över hotet mot planetens överlevnad.

NOTER

- ¹ Roberto Assagioli (1989). Self-realization and psychological disturbances. Grof, Stanislav & Grof, Christina (eds.) (1989). *Spiritual emergency: when personal transformation becomes a crisis*. Los Angeles: Jeremy P. Tarcher, s. 31 f.
- ² Tarnas, Richard (2002). Is the modern psyche undergoing a rite of passage? Singer, T. (red.) *The vision thing: myth, politics and psyche in the world*. London: Routledge. s. 10.
- ³ Collins, Hughes och Samuels, s. 167; min översättning.
- ⁴ Simon Estok (2011). *Ecocriticism and Shakespeare: Reading Ecophobia*. New York: Palgrave MacMillan, s. 4.
- ⁵ Englund, Peter (2008). "Lugnet före stormen." *Dagen Nyheter*, 10 februari.
- ⁶ Cheryl Glotfelty (1996). Introduction. Glotfelty, Cheryl & Fromm, Harold (red.) (1996). *The Ecocriticism Reader: Landmarks in Literary Ecology*. Athens: University of Georgia Press. s. xix.
- ⁷ Kate Soper (1995). *What is nature? culture, politics and the non-human*. Oxford: Blackwell. s. 151.
- ⁸ Friesen, Duane K. & Guhr, Bradley D. (2009). *Metanoia and healing: towards a great plains land ethics*. *Journal of Religious Ethics*. 37:4. s. 729.

REFERENSER

- Barry, Peter, 2009. *Beginning Theory: An Introduction to Literary and Cultural Theory*. 3:e uppl. Manchester: Manchester University Press.
- Buell, Lawrence, 1995. *Environmental Imagination: Thoreau, Nature Writing and the Formation*

- of American Culture*. Cambridge: Belknap Press of Harvard University Press.
- Buell, Lawrence, 2005. *The Future of Environmental Criticism*. Malden, MA: Blackwell pub.
- Buell, Lawrence, 2001. *Writing for an Endangered World: Literature, Culture and Environment in the U.S. and Beyond*. Cambridge: Belknap Press of Harvard University Press.
- Carson, Rachel, 1962. *Silent Spring*. Boston: Houghton Mifflin.
- Cullberg, Johan, 2003. *Kris och utveckling: En psykodynamisk och socialpsykiatrisk studie*. 4. uppl. Stockholm: Natur och Kultur.
- Englund, Peter, 2008. "Lugnet före stormen", i *Dagens Nyheter*, 10 februari.
- Estok, Simon, 2011. *Ecocriticism and Shakespeare: Reading Ecophobia*. New York: Palgrave MacMillan.
- Friesen, Duane K. & Guhr, Bradley D., 2009. "Metanoia and healing: Towards a great plains land ethics", in *Journal of Religious Ethics*. 37:4.
- Gard, Greta & Murphy, Patrick D., 2004. *Ecofeminist Literary Criticism: Theory, Interpretation, Pedagogy*. Urbana: University of Illinois Press.
- Garrard, Greg, 2004. *Ecocriticism*. London: Routledge.
- Huggan, Graham, 2004. "Greening postcolonialism", in *Modern Fiction Studies* 50 (2004):3, pp. 701–733.
- Glotfelty, Cheryl & Fromm, Harold (eds.), 1996. *The Ecocriticism Reader: Landmarks in Literary Ecology*. Athens: University of Georgia Press.
- Grof, Stanislav & Grof, Christina (eds.), 1989. *Spiritual Emergency: When Personal Transformation Becomes a Crisis*. Los Angeles: Jeremy P. Tarcher.
- Jacobi, Jolande, 1980. *The Psychology of C. G. Jung*. 7:e uppl. London: Routledge & Keegan Paul.
- Packalén, Sture (red.), 2009. *Litteratur och språk 5*. Västerås: Akademin för utbildning, kultur och kommunikation. Mälardalens högskola.
- Soper, Kate, 1995. *What is Nature? Culture, Politics and the Non-human*. Oxford: Blackwell.
- Tarnas, Richard, 2002. "Is the modern psyche undergoing a rite of passage?", in Singer, T. (ed.), *The Vision Thing: Myth, Politics and Psyche in the World*. London: Routledge.
- Rust, Mary-Jane & Totton, Nick (eds.), 2012. *Vital Signs: Psychological Responses to Ecological Crises*. London: Karnac.
- Schulz, Sven Lars (red.), 2007. *Ekokritik: naturen i litteraturen*. Uppsala: Cemus.

SUMMARY

*The Crisis of Humanities
Ecocriticism and Ecopsychology at the Eleventh Hour
(Humaniora i kris
Ekopsykologi och ekokritik i elfte timmen)*

The current global environmental crisis can potentially deepen the relationship between the human mind and the physical environment. How do environmental issues affect the interpretation of cultural artifacts? In what ways is the environmental crisis challenging the purpose and methods of the humanities? This paper applies the Jungian concepts of enantiodromia and metanoia to humanity's collective response to the environmental crisis: Everything in life tends to shift from one extreme into its opposite. A personal crisis often implies an opportunity for consciousness to integrate and assimilate material previously unconscious and unprocessed. Furthermore, an individual awakening of this kind reflects a potential collective awakening of humanity. As a result of the environmental

crisis, many people perceive nature as threatening. The scholar Simon Estok has termed this condition ecophobia. This paper briefly discusses Estok's concept of ecophobia in connection to the new school of ecocriticism, which has been defined as the study of the relationship between literature and the physical environment. The paper suggests that ecocriticism is a sign of a major shift in human consciousness, a kind of enantiodromia or metanoia, and suggests that this shift is not so much an intellectual process as a conversion in the classical sense. Scholars within the humanities can contribute to this necessary reorientation, but only after a radical change of attitude, both individually and collectively.

Keywords: ecocriticism, ecopsychology, ecophobia, Swedish literature.

Olavi Hemmilä, PhD, assistant professor, Dalarna University, Falun, Sweden. Visiting Fulbright Hildeman scholar at University of Washington, Seattle 2010.